

Ukraine Insider, Част втора

Катализатор на промяна:

*Как войната на Русия от 2022 г.
трансформира разделението изток-запад
в Украйна, политическите конфигурации
и влиянието на олигарсите*

Д-р Лиана Семчук

Тази статия се осъществи с подкрепата на Държавния департамент на САЩ. Мненията, резултатите и изводите, изразени от автора на статията, не отразяват непременно вижданията на Държавния департамент на САЩ.

+359 887 760 787

info@globalanalytics-bg.org

<https://www.globalanalytics-bg.org>

InstituteforGlobalAnalytics

<https://www.linkedin.com/company/79841057>

За автора:

Д-р Лиана Семчук е водещ анализатор за Европа и Евразия в консултантската фирма за стратегически рискове Sibylline, Великобритания. Тя ръководи анализи върху широк спектър от продължителни и нововъзникващи рискове в двата региона, включително задълбочени репортажи и отразяване на войната в Украйна. Преди да се присъедини към Sibylline през октомври 2019 г., Лиана работи в сферата на управленското консултиране, както и в публичния сектор в САЩ, включително в Сената на САЩ и в правителството на щата Илинойс. През 2021 г. Лиана успешно завършва докторската си дисертация в Оксфордския университет, Nuffield College, като проучва влиянието на олигарсите върху първоначалните измерения на сепаратистката криза в Източна Украйна през 2014 г. Тя също така притежава магистърска степен по сравнително управление от Оксфордския университет и бакалавърска степен по политически науки от университета ДеПол. Получавала е няколко международни стипендии и е автор на множество публикации. Освен английски, Лиана владее украински и руски език, има практически познания по немски и полски език, а в момента изучава испански език.

Резюме и ключови аспекти в статията:

- Руските инвазии в Украйна през 2014 и 2022 г. са част от агресивната война на Кремъл срещу Киев. Но нахлуването от миналата година доведе след себе си до много по-дълбоки социални, политически и национални последици.
- Войната от 2022 г. обедини и консолидира външнополитическите предпочитания на украинците в посока на силно преобладаваща подкрепа за присъединяване към НАТО и ЕС – виждане, което сега се споделя дори в източните и южните региони на Украйна.
- Използването на украински от страна на рускоговорящото население в Украйна се е увеличило, което подчертава потенциала за преодоляването на езиковите разделения в страната.
- Забраната на проруските политически сили в Украйна и оттеглянето на обществена подкрепа за тях водят до драстично намаляване на значението им в украинската политика.
- Украинските олигарси, чиито властови позиции традиционно се основават на контрола върху икономическите активи в регионите, губят влияние поради настойчивите антиолигархични инициативи на Зеленски, продажбата на бизнеси от страна на самите олигарси и унищожаването на промишления капацитет в резултат на войната.

Инвазията на Русия в Украйна на 24 февруари 2022 г. шокира света, въпреки че самото събитие не беше напълно изненадващо предвид поредицата от действия, които го предхождаха. Нахлуването от миналата година има както значителни сходства, така и разлики с първото нарушение на украинския суверенитет от страна на Кремъл през 2014 г. Докато медиите по света не наричат събитията от 2014 г. “война”, за украинската общественост събитията от февруари 2022 г. представляват второ продължение на инвазията на Москва след анексирането на Крим след имитацията на референдум през 2014 г. и подкрепата за сепаратистките бунтовници в т.нар. Донецка и Луганска народна република. По този начин, колкото и шокиращо да беше нахлуването през 2022 г., то отразяваше дългогодишната руска заплаха за Украйна, която, въпреки исторически обусловените предизвикателства за изграждане на демокрация, все повече започна да се ориентира на Запад – особено след избирането на президента Володимир Зеленски през 2019 г. От друга страна, трябва да се отбележат разликите не само в стратегиите, използвани при руската инвазия от 2014 г. и 2022 г., но и в начина, по който двете събития бяха възприети в Украйна, и в тяхното въздействие върху социално-политическия пейзаж на страната.

През 2014 г. различни вътрешни разделения в Украйна силно спомогнаха за улесняване на сепаратистките размирици и шурмуването на административни сгради, кметства и полицейски участъци в няколко източните украински области през март и април. Събитията доведоха до провеждането на неофициални сепаратистки референдуми в Донбас на 11 май 2014 г. и до провъзгласяването на Донецката (ДНР) и Луганската (ЛНР) народна република. В исторически план регионът има тесни връзки с Русия по отношение на икономиката, общата история, демографията и географската близост. За разлика от 2022 г. обаче участието на Русия в сепаратистките събития през 2014 г. беше много по-прикрито, като Москва използваше вътрешните разделения в Украйна и борбата между ключови властови групи – политическите и олигархичните сили, в стремежа си да принуди Украйна да се доближи до нейната сфера на влияние.

В контраст на това, инвазията през 2022 г., въпреки че официално е наречена от руското правителство “специална военна операция”, е изключително демонстрация на груба военна сила, което прави участието на Русия в събитията неоспоримо. От решаващо значение е, че Русия напълно погрешно прецени реакцията, която така наречените ѝ опити за “освобождаване” на Донбас ще предизвикат от страна на Киев и украинската общественост. Първоначалното очакване на Кремъл за бърза победа доведе до най-голямата война в Европа след Втората световна война, като активните бойни действия ще продължат и през 2023 г. Нещо повече, освен че войната радикално промени европейската сигурност, тя трансформира

и предишните основни социално-политически предизвикателства в Украйна, които изиграха ключова роля в събитията от 2014 г. Украйна се трансформира от държава, която просто се бори, за да оцелее, а Зеленски искаше от Москва да прекрати атаките и да се изтегли до границите от 2014 г. в Донбас, в смела страна, където безпрецедентната обществена подкрепа обуславя стремежа за връщане на всички територии, включително анексирания Крим.

Следващите сегменти на анализа ще представят кратък преглед на инвазиите от 2014 г. и 2022 г. и ще обсъдят тяхното въздействие върху езиковите, политическите и обществените разделения в Украйна. Освен това статията ще се спре на ролята на една от най-значимите групи в страната – олигарсите, и тяхното участие в сепаратистките бунтове през 2014 г., като накрая ще се фокусира и върху това как войната през 2022 г. е повлияла на техните позиции, променяйки политико-икономическия пейзаж на Украйна. Дискусията завършва със заключения за промените в обществената структура на Украйна: въпреки множеството предизвикателства, някои от непредвидените последици от войната могат да включват създаването на по-обединена Украйна, по-голям импулс на демократичните и антикорупционните реформи и ограничаване на влиянието на олигарсите.

2014 и 2022: Прилики и разлики в общественото въздействие

Независимата история на Украйна е белязана от редица вътрешни разломи. Те включват различия между регионите по отношение на предпочитанията за или против по-голяма политическа и икономическа автономия за югоизточна Украйна, езикови разделения, както и много ясно изразени политически разделителни линии по време на избори, при които в югоизточните части на страната доминират проруските симпатизанти на кандидати от Донбас.

Регионални геополитически различия и външнополитически предпочитания

По време на подкрепената от Русия сепаратистка криза през 2014 г. Виктор Янукович е президент на Украйна. Янукович като цяло изпраща двусмислени послания както към Русия, така и към Европейския съюз (ЕС) относно посоката, по която ще поеме Украйна. Но на 21 ноември 2013 г., когато Киев трябва да подпише Споразумението за асоцииране с ЕС, доближавайки страната до европейския пазар, в последния момент подготовката за подписване на Споразумението за асоцииране е спряна за неопределено време, което недвусмислено сигнализира за ориентирането на Янукович към Русия. Решението за отказ от подписване на споразумението веднага довежда до първата вълна от протести на Майдан Незалежности (Площад на независимостта) в Киев. Протестът става известен като Революцията на Евромайдана (наричана и Революция на достойнството).

Протестните действия привличат повечето от участниците си от западна и централна Украйна – райони, които исторически имат по-силни националистически корени, по-голяма антипатия към Русия и предпочитания към прозападно ориентирани политици и партии. В крайна сметка това, което започва като мирна демонстрация, бързо прераства в насилие, след като специалните полицейски сили на държавата, Беркут, нападат протестиращите в нощта на 30 ноември 2013 г. в опит да прекратят демонстрацията. Последвалите протестни събития са прекъсвани от ожесточени сблъсъци между силите за сигурност и протестиращите. Най-бруталният епизод на насилие се случва през февруари, когато неидентифицирани снайперисти стрелят по тълпата с гумени, както и с бойни патрони, убивайки над сто души. Основният протест продължава до 23 февруари 2014 г., когато Янукович бяга в Русия.

Насилието на площада обаче е представено и интерпретирано по различен начин в югоизточните части на Украйна, което подчертава както дълготрайно съществуващите различия в регионалните геополитически предпочитания, така и влиянието на регионалните икономически елити върху информационната екосистема. Така например, докато в централната и западната част на страната насилието е възприето като акт на репресии и правителствена бруталност, в югоизточната част на страната то е представено и интерпретирано като опит на правителството да въведе ред сред радикализираната общественост, която медиите редовно обвиняват в крайно десен екстремизъм. Поради дългата и сложна история на украинския национализъм, реакциите спрямо правителството се различават в зависимост от това в коя част на страната живеят гражданите. Като цяло югоизточна Украйна е много по-благосклонна към Янукович, докато централна и западна част Украйна реагира остро срещу него. Както може да се очаква, движението в подкрепа на Евромайдана в югоизточната част на страната така и не достига същите мащаби, както в централните и западните райони. Вместо това на югоизток се увеличават контрапротестите, известни като анти-Евромайдан.

Проучване на общественото мнение, проведено от Киевския международен институт по социология (КМИС) в периода 8-18 февруари 2014 г., отразява гореспоменатите тенденции. На въпроса “Кой, според Вас, е отговорен за ескалацията на конфликта в Украйна?” се забелязва ясно разделение между различните региони. Както е видимо от диаграмата по-долу, най-ясно е разделиението между източна и западна Украйна, като 80.3% от респондентите в западните региони обвиняват правителството на Янукович за ескалацията на протестите, докато в източната част на страната по сходен начин мислят едва 22.8%. Жителите на източните региони обвиняват за ескалацията предимно вътрешнополитическата опозиция в Украйна, като 67.9% заявяват, че според тях тази група е отговорна за развитието на събитията.

Източник: (Киевски международен институт по социология, 2014)

Същото проучване разкрива, че жителите на източна Украйна смятат, че основният катализатор за протестите в Киев е влиянието на западните държави с цел да привлекат Украйна по-близо до своята геополитическа орбита. Според резултатите 57.4 % от жителите на източната част на страната смятат, че това е така, в сравнение със само 5.3 % от жителите в западна Украйна. В съответствие 51.9% от анкетираните на изток и 32.2% на юг заявяват, че застават на страната на правителството, оглавявано от Виктор Янукович. Това е в рязък контраст с 2.6% от респондентите на запад и 10.7% в централна Украйна, които подкрепят правителството на Янукович. Затова не е изненадващо, че предпочитанията за по-тясна интеграция с ЕС и Русия през 2014 г. също се различават рязко по региони. В периода 22 април – 14 май 82.3 % от запитаните в западната част на страната и 57.9 % в централните райони заявяват, че ще гласуват за присъединяване към ЕС в противовес на ръководения от Русия Митнически съюз. За разлика от това 28.3 % от анкетираните на юг и 11.7 % на изток изразяват подкрепа за по-тясно сближаване с ЕС (Киевски международен институт по социология, 2014 г.).

Предвид гореописаните разделения в украинското общество, се изяснява защо и как Москва напълно погрешно е пресметнала действията си през 2022 г. и неправилно е преценила начина, по който украинската общественост, особено в източната част на Донбас, ще реагира на така наречените им планове за “освобождение”. Но обратно на очакванията **ситуацията след пряката инвазия на Русия в Украйна на 24 февруари 2022 г. е посрещната по напълно различен начин от украинската общественост**, включително в регионите, които преди това показват значителни предпочитания към по-тесни връзки с Русия.

Проучванията на общественото мнение демонстрират, че след началото на войната на Русия спрямо Украйна от 2022 г. обществената подкрепа за по-тясна интеграция със западни организации като ЕС и НАТО достига рекордно високи стойности. Например **резултатите от проучването от октомври 2022 г. разкриват, че във всички региони подкрепата за членство на Украйна в НАТО е 83%** сред анкетираните граждани в цялата страна, като в източния регион, който исторически е бил много по-скептичен и противопоставящ се на тази геополитическа ориентация, тя е дори 69% (Rating Group, 2022 г.). Това е и в контраст със средното одобрение за влизане в НАТО от 55% през ноември, което силно подчертава трансформиращото въздействие на инвазията през 2022 г. в посока на пълното пренареждане на геополитическите предпочитания на украинците. По подобен начин, що се отнася до обществените предпочитания за присъединяване към ЕС, данните за общественото мнение от април 2022 г. показват, че подкрепата за присъединяване към блока е нараснала до безпрецедентните 91% в цялата страна (Reuters, 2022). Това е в сравнение с около 60% през годините преди инвазията през 2022 г.

За разлика от 2014 г., като пряк резултат от войната, Киев кандидатства за ускорено членство в ЕС, получавайки статут на кандидат през юли 2022 г., което представлява една от най-важните и конкретни геополитически промени в най-новата история на Украйна и Европа. Въпреки че пътят към пълноправно членство все пак ще отнеме поне няколко години и зависи от способността на Киев да осъществи дълбоки демократични и антикорупционни реформи (напр. прочистване на съдебната власт в страната и прилагане на антиолигархичния закон, приет от администрацията на президента Володимир Зеленски през 2021 г.), събитие то все пак обвързва страната много по-тясно с Европа и колективния Запад. Особено по отношение на НАТО, въпреки предупрежденията на Русия срещу стремежа на Киев към по-тесни връзки с алианса, политическата реакция в Киев коренно се промени от стремеж да осигури оцеляването на Украйна като независима държава в първите седмици на инвазията до подаване на молба за членство в алианса през септември 2022 г. Така коренните промени в геополитическата ориентация на Украйна подчертават фундаменталното въздействие на войната през 2022 г.

Регионални възгледи в подкрепа на военното усилие или мирно разрешаване на конфликта

Преди инвазията през 2022 г. Украйна беше рязко разделена на регионален принцип по отношение на предпочитанията за по-голяма автономия/по-тясна интеграция с Русия за югоизточните региони. Това е един от ключовите фактори, които Москва погрешно е интерпретирала, като се имат предвид описаните различия през 2014 г. Например, въпреки опустошителното въздействие на войната, особено в югоизточната част на страната, **на**

обществено ниво има изключително ограничено желание за предаване на каквито и да било украински територии на Русия. Според последните налични данни за общественото мнение, в периода 19-24 май 2022 г. 82% от анкетираните украинци са се съгласили с твърдението, че “при никакви обстоятелства Украйна не трябва да се отказва от нито една от своите територии, дори това да удължи войната” (Киевски международен институт по социология, 2022 г.). Следователно вероятността за вътрешен обществен натиск върху Киев да промени сегашните си военни и политически стратегии, поне в краткосрочен план, е малка.

Въпреки това може да се предвиди, че желанието за мирно решение би се засилило, ако войната продължи отвъд 2023 г., като се имат предвид безпрецедентните и постоянно нарастващи икономически и емоционални предизвикателства, свързани с войната. Регионалните разногласия в това отношение вероятно също ще станат по-ясно изразени, поради съществуващите различия в предпочитанията за незабавно прекратяване на огъня, въпреки единодушното противопоставяне на руската агресия. Например данните за общественото мнение в периода 19-24 май 2022 г. показват, че регионите, които са били най-силно засегнати от преките последици от войната, са по-склонни да приемат незабавно прекратяване на огъня. 45 % от респондентите в източната част на страната заявяват, че искат да продължат да се бият до освобождаването на всички окупирани от Русия територии, в сравнение с 65 % в западна Украйна (Киевски международен институт по социология, 2022 г.). Изключително тежките условия на живот в опустошените от войната региони и използването на терор от страна на Русия за оказване на натиск върху Киев да се предаде ще продължат да съществуват, но по-широкото “обединение около знамето” едва ли ще намалее. Обществените спомени за инвазията неизбежно ще се запазят за поколения напред.

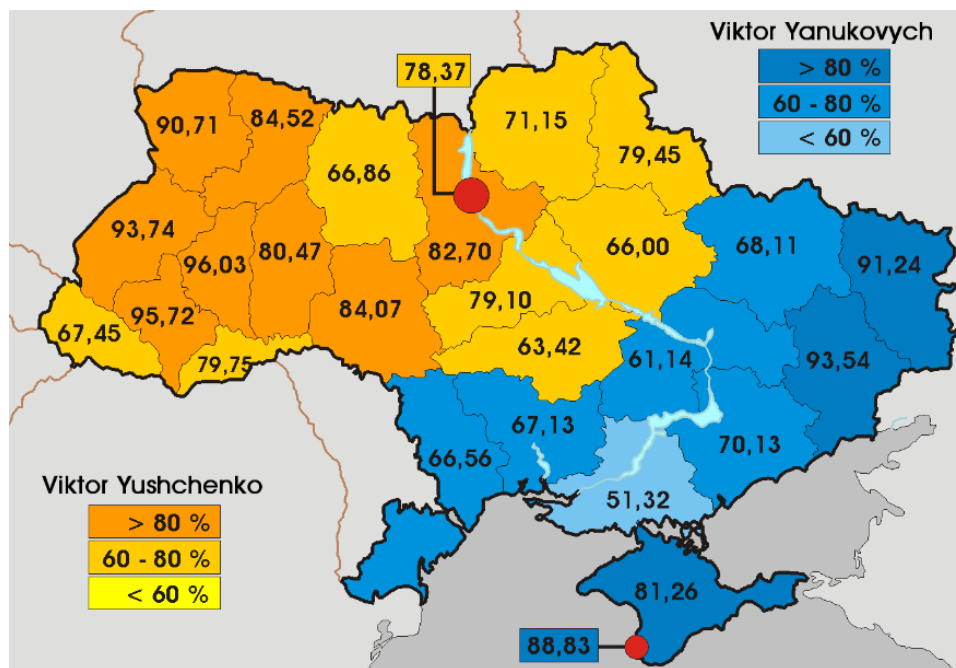
Към езиково обединение

Друго важно дългогодишно разделение, което съществува в Украйна и често предопределя разликите между югоизтока и запада, е използването на руски и украински език. Според проучване от 2019 г. около 46% от населението на страната говори украински вкъщи, 28% - руски, а една четвърт владеят и двата езика еднакво (Киевски международен институт по социология, 2019 г.). Въпреки че доказателствата са ограничени, войната вероятно ще повишияе върху преодоляването на регионалните езикови бариери. Наличните предварителни данни сочат, че **след инвазията се е увеличило усвояването на украинския език сред рускоговорящото население в Украйна.** Нов клуб по украински език е получил близо 1000 регистрации само за три дни (Лвовски политехнически национален университет, 2022). Това предполага, че рускоговорящите украинци се стремят да научат украински език в условията на война. Предстои да разберем дали това развитие е само краткосрочна тенденция или е

индикация за по-широка промяна, която ще спомогне за промяна на езиковите разломи в Украйна.

2014 и 2022: Въздействие върху вътрешната политика

Преди Зеленски да стане президент през 2019 г., електоралната карта на Украйна е рязко разделена, видно по-долу, по отношение на президентските избори през 2004 г., които завършват с втори тур между Виктор Янукович и Виктор Ющенко.

Източник: (Electoral Geography, 2004)

Както може да се види от горната карта, има ясно изразени географски разделения между източните и западните избирателни райони; такива разделения са били налице през цялата история на независимата Украйна. Докато изтокът и югът традиционно са били много по-силно повлияни от проруските сили (включително от олигарсите, които са подкрепяли политическите кандидати на Донбас) и са имали по-тесни икономически и културни връзки с Русия, западната част на Украйна исторически е била проевропейска и е имала по-силни връзки с традиционните украински ценности и идентичност. През 2004 г. тези остри политически различия, съчетани с голям скандал за изборни измами, водят до един от най-известните случаи на масова мобилизация в независимата история на Украйна, известна като Оранжевата революция.

В много отношения електоралните линии в Украйна вече бяха дълбоко променени след президентските и парламентарните избори през 2019 г., които доведоха на власт президента Зеленски и неговата партия “Слуга на народа” с разгромна победа. **Безпрецедентно в**

независимата история на Украйна, Зеленски е предпочитан кандидат дори в регионите, които преди това са гласували за кандидати от западната част на страната, като събира над 73% от гласовете – далеч пред тогавашния действащ президент Петро Порошенко с 24%. Лвов е единственият регион, в който Зеленски не събра мнозинство и получава само 34.5 % от гласовете (Ройтерс, 2019 г.). Въпреки че подкрепата за Зеленски е най-силна в югоизточна Украйна, неговото родно място, изборите през 2019 г. все пак отбелязват първия ясен пробив в изборните линии на Украйна.

Трябва да се отбележи, че за разлика от предишните президенти, връзката на Зеленски с една от най-известните групи в страната – олигарсите, не е толкова тясна. Това е така на фона на факта, че той често е свързван в медиите с един от основните икономически елити – Игор Коломойски. Въпреки това кариерният му път, свързан с актьорската професия, се различава значително от този на всички предишни лидери в Украйна. Освен това, за разлика от предишните избори, социалните медии и интернет кампанията са основните характеристики на изборите през 2019 г., което бележи значителен разрыв с предишните случаи на подкрепяни от олигарси кандидати и разчитане на мащабна мобилизация на улицата, синдикати, както и сравнително чести обвинения в изборни измами.

По време на война управлението на Зеленски продължава да бъде силно трансформиращо и президентът запазва непоколебима обществена подкрепа. Проучванията на общественото мнение от юни 2022 г. разкриват, че 93% от анкетираните на запад и 86% на изток “силно одобряват” и “донякъде одобряват” работата на президента (Международен републикански институт, 2022 г.). Нещо повече, въпреки войната, подкрепено от обществото, правителството на Зеленски консолидира управлението си и продължава да прокарва редица критични реформи, които преди това не са били осъществени. Това е най-ясно видимо по отношение на справянето с дълбоко вкорененото влияние на олигарсите – основна пречка пред антикорупционните и демократичните реформи в Украйна (тяхната трансформация ще бъде разгледана по-подробно в следващите раздели от статията).

Инвазията от 2022 г. доведе и до по-явни мерки срещу местните проруски политически сили. Например през май Зеленски забрани проруските политически партии, което сериозно, ако не и напълно, ще подкопае способността им да участват в бъдеща политическа дейност в Украйна. Новият закон на първо място засяга и е насочен към опозиционната партия “Платформа за живот”, която към момента на приемането на закона има 44 от общо 250 места в парламента. Преди това партията се нарича Партия на регионите, оглавявана от Янукович преди революцията от 2014 г. По време на инвазията партията е ръководена от известния прокремълски политик и олигарх Виктор Медведчук, който е кръстник на една от

дъщерите на президента Путин. Междувременно, в стремежа си да се ограничи влиянието на проруските политически сили и олигарси, Медведчук е поставен под домашен арест по обвинение в държавна измяна. Въпреки че неговата подкрепа в Украйна винаги е била много ниска, тя спада още повече точно в навечерието на инвазията – от 2.3 % през октомври 2021 г. до 1.9 % в края на януари 2022 г. (Киевски международен институт по социология, 2022 г.). Предвид силно разрушителното въздействие на войната, подкрепата за проруските политически сили почти сигурно ще остане изключително ниска в обозримо бъдеще. Много малка остава вероятността тези и/или подобни политически сили и партии да имат място в политиката на Украйна занапред, дори на фона на предишните дългогодишни разделения в политическия пейзаж на Украйна, които са им давали достъп до националната политика.

Преформатиране и предефиниране на украинските олигарси

Както в Русия, така и в Украйна понятието “олигарх” се използва почти ежедневно. Във всекидневната реч повечето хора използват тази дума, за да опишат свръхбогати лица, които са близки до действащи политици, предполага се, че са корумпирани и трупат огромно богатство – голяма част от което е скрито в техните офшорни банкови сметки. Съществуващата литература за тези участници описва олигарсите като бизнесмени, появили се след разпадането на Съветския съюз, като “най-богатите членове на елита” на обществото (Markus & Charnysh, 2017; Markus, 2017), които “използват богатството си, за да упражняват политическо влияние” (Pleines, 2016; Puglisi, 2003).

Особено в Украйна олигарсите са много силно вкоренени в своите региони, като по-голямата част от тяхното влияние и стопанска дейност се ограничава до тази специфична среда. Това се дължи главно на икономическите характеристики на украинските региони, преимуществено на изток, където има значителни природни ресурси. Организацията на икономиката около големи сектори като въглищата означава, че чрез завладяването на конкретен икономически сектор в рамките на даден регион тези икономически групи са в състояние да доминират в цялата производствена верига с малка или никаква външна конкуренция. Първоначално интересите, които успяват да контролират предприятията, са били или вътрешни за режима лица, имащи опит в съветската икономика и достъп до широки интелектуални мрежи, изградени по времето на Съветския съюз, или са по-млади и “по-предприемчиви” с необходимите политико-икономически връзки. И в двата случая тези лица са имали стратегически добри позиции за постигане на икономическо обогатяване.

Следователно регионалната икономическа структура на източна Украйна, по-специално на Донецк и Луганск, позволява появата и утвърждаването на най-мощните олигархични групи в

страната, които в исторически план са хвърляли огромните си ресурси зад конкретни политически кандидати и партии. Веднъж избрани на власт, тези политически сили след това представляват интересите на конкретните олигарси, които по същество са ги поставили на властова позиция.

Ролята на олигарсите през сепаратистката криза на изток от 2014 г.

Като се има предвид нежеланието на олигарсите за демократични реформи, кризата от 2013-2014 г. е ключов момент за тази група, тъй като основните въпроси пред Украйна са бъдещата политическа посока на страната и изпълнението на антикорупционните и демократичните реформи. За тази цел олигарсите, които предоствят политическата си тежест на Виктор Янукович, първоначално подкрепят неговия завой встрани от ЕС. Едно от ключовите лица, което често попада в центъра на вниманието, особено през 2014 г., е най-богатият украински олигарх Ринат Ахметов. Както и при други членове на постсъветския икономически елит, 90-те години на миналия век изтласкват Ахметов на преден план, след като първоначално се е утвърдил на бизнес сцената в Донецк чрез благоприятни връзки. Подобно на повечето други олигарси в регионите, Ахметов започва да култивира лоялността на жителите на Донецк с инвестиции в целия регион и чрез предприятията си, в които работят стотици хиляди души. След като се издига на върха в Донбас, заемайки позиция, която направлява повечето политически и социално-икономически събития в региона, Ахметов разширява влиянието си до национално ниво и осигурява силна подкрепа на регионални политици като Виктор Янукович и неговата Партия на регионите.

Що се отнася до събитията от 2014 г., след загубата на властта на Янукович, мощни регионални магнати като Ахметов са по същество единствените крепители на властта, разполагащи с необходимите ресурси, които могат да повлияят на траекторията на краткосрочното регионално социално-политическо развитие. Въпреки това, **за разлика от олигарсите в региони като Харков или Днепропетровск, Ахметов и тези олигарси, концентрирани в тежката промишленост и добивния сектор в Донецк, застават зад Янукович.** Те използват сепаратистките протести като начин да окажат натиск върху Киев за повече регионална автономия, вместо да предприемат конкретни действия за предотвратяване на ескалацията на събитията по време на решаващите етапи на размириците. В Донбас най-изтъкнатите членове на икономическия елит позволяват успешното организиране на сепаратистките бунтове чрез средства като контрола си върху хиляди работници, местната политическа администрация и до известна степен влияние върху регионалната полиция и силите за сигурност. Това в крайна сметка поставя олигарси като Ахметов в първостепенна позиция да определят протестните събития от самото начало.

Въпреки че директните примери са рядкост, в интернет са достъпни публични изявления, които показват симпатия спрямо протестиращите срещу Евромайदानа. Например, Ахметов прави няколко изявления, в които изразява подкрепата си за протестиращите за повече децентрализация през 2014 г. и за правото им да говорят руски език (YouTube 2014). Както беше дискутирано по-рано, това е исторически обусловен въпрос, който предизвиква протести и подхранва регионалните разделения между източната и западната част на страната. Освен това в академичните изследвания (Wilson, 2014) съществуват и индикации, че в началото Ахметов активно се е опитвал да управлява протеста, като “е финансирал проруските протести, за да ги накара да изглеждат като реална заплаха, и ги е използвал като разменна монета за повече отстъпки [и] неговата клиентелистка мрежа също се е опитвала да управлява страховете на хората, за да мобилизира подкрепа срещу Киев” (Ницова, 2021). Всички тези индикатори подчертават факта, че поне до инвазията през 2022 г. Украйна е повече или по-малко завладяна държава, в която най-важните вътрешнополитически решения са силно направлявани от олигарсите чрез политическите актьори, които те са поставили на властови позиции.

Вероятното бъдеще на украинските олигарси след войната от 2022 г.

Войната от 2022 г. в много отношения окуражава правителството на Зеленски да продължи инициативите, които той обещава да предприеме, след като поема президентския пост, най-вече обещанието да ограничи влиянието на олигарсите върху държавата. Преди инвазията, въпреки че през ноември 2021 г. подписва т.нар. антиолигархичен закон, усилията за неговото прилагане на практика не съществуват. Но след като Украйна получава статут на страна кандидатка за членство в ЕС, през юли 2022 г. Съветът за сигурност и отбрана на Украйна е натоварен със задачата да създаде официален регистър на лицата, които се класифицират като олигарси. Според съобщенията около 86 украински елити вероятно ще фигурират в този списък (Ярмоленко, 2022). Въпреки че продължаването на тези усилия неизбежно ще бъде поставено под въпрос от войната и нейното развитие, вече има няколко индикатора, които подсказват, че бъдещето на украинския бизнес елит вероятно ще бъде коренно различно от това преди войната през 2022 г.

На първо място, в безпрецедентен ход, в стремежа си да намали шансовете да бъде включен в списъка и да се съобрази с променящите се условия, Ахметов обяви, че основната му инвестиционна компания System Capital Management (SCM) ще излезе от огромния си медиен бизнес и ще прехвърли лицензите си на украинската държава (Anon., 2022). Развитието, което Ахметов определи като “неволно”, представлява първата голяма стъпка в независимата история на страната, която подкопава едно от най-влиятелните средства, чрез които

олигарсите исторически проектират своето влияние. Медийният пейзаж в Украйна е печално известен като доминиран от олигарсите. Телевизията – далеч най-популярният източник на потребление на новини в страната, е доминирана от няколко бизнес групи (Porzgen, 2016, с. 12). Чрез ограничаване на способността им да разпространяват информация, която би обслужвала личните им интереси, възможностите на олигарсите да продължат да формират общественото мнение в Украйна вероятно ще намалее през следващите години.

В друг смел ход, също през юли 2022 г., президентът Зеленски решително скъсва връзки с Игор Коломойски, като, както се съобщава, лишава олигарха от украинско гражданство (Aris, 2022). Решението представлява важна стъпка от страна на Зеленски, който преди това е силно критикуван за предполагаемите си връзки с олигарха, тъй като Коломойски е широко подозиран, че е помогнал за избирането на Зеленски за президент през 2019 г. Вероятно е в Украйна да има още подобни законодателни инициативи и опити за установяване на контрол върху икономическите субекти занапред, тъй като Зеленски продължава да е твърдо решен да приближи Украйна към ЕС.

Второ, самият мащаб на физическото унищожение на икономическите активи от войната – особено в източна Украйна, основната база на Ахметов, е още един решаващ фактор, който вече е довел до загуба на икономическата мощ на олигарсите. Унищожителното въздействие на войната върху индустриалния капацитет на Ахметов означава, че икономическата мощ на олигарха е намаляла с 4.3 млрд. долара от началото на инвазията (Tognini, 2022). Оттогава Ахметов е завел дело в Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ) срещу Русия, като иска обезщетение за унищожаването на активите му. Малко вероятно е той да успее да възстанови тези загуби, които са довели не само до смаляване на материалните активи, но и на местните политически и трудови сили, които олигархът преди това е контролирал.

Предстои да видим дали Украйна ще успее да се възползва от импулса и да продължи с прилагането на антикорупционните и антиолигархичните инициативи, но няма съмнение, че войната оказва трансформиращо въздействие върху обществото. Много зависи и от това дали Зеленски и сегашното украинско правителство ще успеят да оцелеят във войната през следващата(ите) година(и), но пълен обрат на сегашните политики и тенденции е много малко вероятен в краткосрочен план и цялата концепция за олигарсите, каквато Украйна познаваше, вече е подложена на силно изпитание.

Заклучение

Войната от 2022 г. предизвиква огромни социални, икономически и политически промени. За разлика от 2014 г., видимостта на регионалните разлики в Украйна значително намалява, като страната се обединява дори около някои от най-разделителните в исторически план теми, като геополитическата ориентация и стремежа за членство в ЕС и НАТО.

Освен това войната променя и политическите разломи в страната, които с избирането на Зеленски вече бяха започнали да показват признаци на заздравяване. Дали войната ще окаже трайно въздействие върху промяната на езиковите разделения в Украйна, предстои да разберем, но войната със сигурност сплотява обществеността около украинската идентичност и вероятно само ще насърчи изучаването и използването на украинския език занапред.

Накрая, и може би най-важно, войната даде тласък на правителството да прокара антикорупционни реформи, които в миналото са били възпрепятствани от олигарсите. Подкрепен от безпрецедентния обществен мандат и в стремежа си да докаже на Запада, че Киев има сериозно отношение към европейското си бъдеще, президентът Зеленски предприема смели стъпки за ограничаване на влиянието на проруските политически и деструктивни икономически сили в страната.

В крайна сметка, на фона на мрака, породен от войната през 2022 г., на хоризонта се появяват възможности и проблесци на надежда Украйна да се възстанови като по-обединена и по-демократична държава в бъдеще.

Библиография

2004. Electoral Geography. [Online]

Available at: <https://www.electoralgeography.com/new/en/countries/u/ukraine/ukraine-presidential-election-2004.html>

2005. Radio Free Europe. [Online]

Available at: <https://www.rferl.org/a/1058310.html>

2014. Kiev International Institute of Sociology. [Online]

Available at: <http://www.kiis.com.ua/index.php?lang=eng&cat=reports&id=302&page=26>

2014. Kyiv International Institute of Sociology. [Online]

Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=336&page=5>

2014. Kyiv International Institute of Sociology. [Online]

Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=231&page=1>

2019. Kyiv International Institute of Sociology. [Online]
Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=832&page=2&t=10>
2019. Reuters. [Online]
Available at: <https://graphics.reuters.com/UKRAINE-ELECTION/010090W9135/index.html>
2022. International Republican Institute. [Online]
Available at: <https://www.iri.org/news/iri-ukraine-poll-shows-strong-confidence-in-victory-over-russia-overwhelming-approval-for-zelensky-little-desire-for-territorial-concessions-and-a-spike-for-nato-membership/>
2022. Kyiv International Institute of Sociology. [Online]
Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=news&id=1120&page=1>
2022. Kyiv International Institute of Sociology. [Online]
Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=news&id=1120&page=2&y=2022>
2022. Kyiv International Institute of Sociology. [Online]
Available at: <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1090&page=1>
2022. Lviv Polytechnic National University. [Online]
Available at: <https://miok.lviv.ua/?p=20979>
2022. Rating Group. [Online]
Available at: https://ratinggroup.ua/en/research/ukraine/dinam_ka_zovn_shnopol_tichnih_nastro_v_naselennya_1-2_zhovtnya_2022.html
2022. Reuters. [Online]
Available at: <https://www.reuters.com/business/media-telecom/ukraines-richest-man-announces-his-holdings-exit-media-business-2022-07-11/>
- Aris, B., 2022. [Online]
Available at: <https://intellinews.com/zelenskiy-strips-oligarch-kolomoisky-of-ukrainian-citizenship-251460/>
- Kupchinsky, R., 2005. Analysis: Problems in Ukraine's Coal Industry Run Deep. [Online]
Available at: <https://www.rferl.org/a/1057371.html>
- Markus, S., 2017. The Atlas That Has Not Shrugged: Why Russia's Oligarchs are an Unlikely Force for Change. *Daedalus*, pp. 101-112.
- Markus, S. & Charnysh, V., 2017. The Flexible Few: Oligarchs and Wealth Defense in Developing Democracies. *Comparative Political Studies*, pp. 1632-1665.

- Mite, V., 2005. Ukraine: Officials Prepare Biggest Steel Mill for Re-Privatization. [Online] Available at: <https://www.rferl.org/a/1059578.html>
- Nitsova, S., 2021. Why the Difference? Donbas, Kharkiv and Dnipropetrovsk After Ukraine's Euromaidan Revolution. *Europe-Asia Studies*, pp. 1-25.
- Pleines, H., 2016. Oligarchs and politics in Ukraine. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, pp. 105-127.
- Porzgen, G., 2016. Facing Reality After Euromaidan: The Situation of Journalists and Media in Ukraine, Kyiv: Reporters Without Borders.
- Puglisi, R., 2003. The rise of the Ukrainian Oligarchs. *Democratization*, pp. 99-123.
- Reuters, 2022. Reuters. [Online] Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/record-number-ukrainians-support-joining-eu-backing-nato-membership-falls-poll-2022-04-05/>
- Tognini, G., 2022. Forbes. [Online] Available at: <https://www.forbes.com/sites/giacomotognini/2022/04/05/ukraines-billionaires-have-lost-10-billion-since-russias-invasion/?sh=634dc7403ede>
- Wilson, A., 2014. *The Ukraine Crisis: What It Means for the West*. (New Haven, CT: Yale University Press.
- Yarmolenko, O., 2022. [Online] Available at: <https://babel.ua/en/news/81756-the-nsdc-has-counted-about-86-ukrainians-who-may-enter-the-register-of-oligarchs>